

NİZAMİ GƏNCƏVİ ADINA
MİLLİ AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI MUZEYİ

ISSN 2522-4808 (Print)
ISSN 2702-0034 (Online)

RİSALƏ

Elmi araşdırmalar jurnalı

№ 1 (28)

Bakı – “Elm və təhsil” – 2025

Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət Nazirliyi
Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyi
Elmi Şurasının 16 may 2025-ci il tarixli (protokol № 5)
qərarı ilə çap olunur

Baş redaktor:

Rafael Hüseynov,
akademik

Redaksiya heyəti:

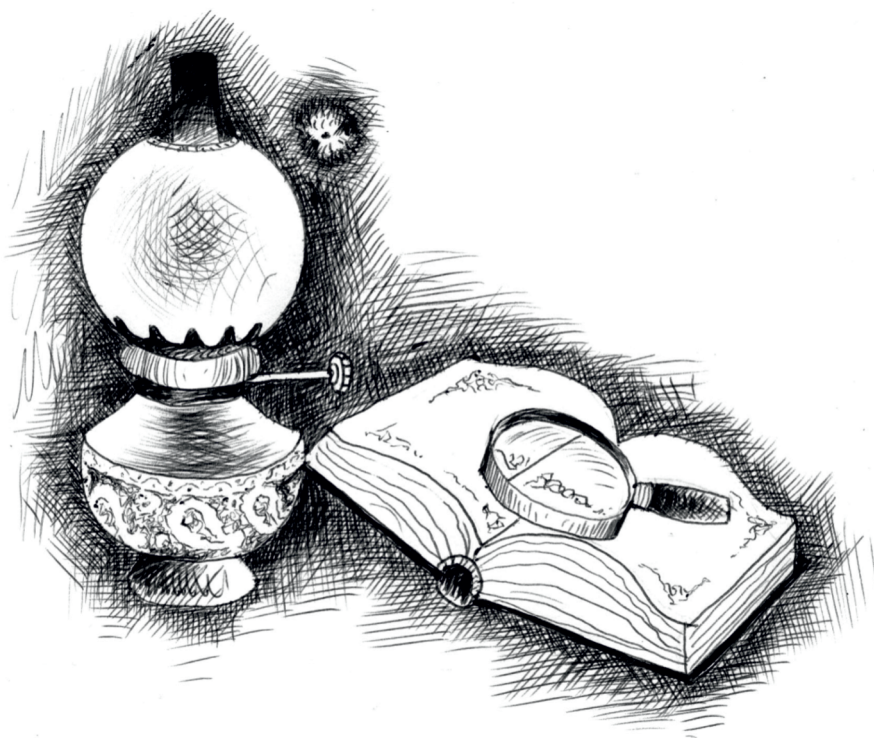
Kamil Allahyarov, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Nizami muzeyi, Azərbaycan
Xatirə Bəşirli, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Nizami muzeyi, Azərbaycan
Şəfəq Əlibəyli, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Nizami muzeyi, Azərbaycan
Aida Qasımova, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Nizami muzeyi, Azərbaycan
Tofiq Məlikli, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Nizami muzeyi, Azərbaycan
Rəhilə Qeybullayeva, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Bakı Slayyan Universiteti, Azərbaycan
Mehdi Kazımov, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor, Bakı Dövlət Universiteti, Azərbaycan
Ali Yavuz Akpınar, professor, doktor, Boğaziçi Universiteti, Türkiyə
Hasan Cavadi, professor, doktor, Kaliforniya Universiteti, ABŞ
Firuzə Melvil, doktor, Kembridj Universiteti, Böyük Britaniya
Özgen Felek, professor, doktor, Yel Universiteti, ABŞ
Campiero Bellinceri, doktor, Venesiya Ka Foskari Universiteti, İtaliya
Mbaye Lo, professor, doktor, Dyuk Universiteti, ABŞ
Hendrik Boesoten, professor, doktor, Maynz Universiteti, Almaniya
Nataliya Çalisova, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor,
Rusiya Dövlət Humanitar Universiteti, Rusiya Federasiyası
Gulbahor Aşurova, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor,
Alişir Navai adına Daşkənd Dövlət Özbək Dili və Ədəbiyyatı Universiteti, Özbəkistan
Şodimaxammad Sufiyev, filologiya üzrə elmlər doktoru, professor,
Tacikistan Respublikası Elmlər Akademiyası, Tacikistan
Zemfira Səfərova, akademik, AMEA Memarlıq və İncəsənət İnstitutu, Azərbaycan
Cəfər Qiyasi, AMEA-nın müxbir üzvü, Azərbaycan
Məryəm Əlizadə, sənətsünaslıq doktoru, professor,
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti, Azərbaycan
Marko Realini, professor, doktor, İtaliya Milli Tədqiqat Şurası, İtaliya

Risalə. Elmi araşdırmalar jurnalı. № 1 (28)

Bakı, “Elm və təhsil” nəşriyyatı, 2025, 116 s.

Orta əsrlərdə müsəlman Şərqiində yaradılan elmi əsərlər “risalə” adlanırdı. Nizami Gəncəvi adına Milli Azərbaycan Ədəbiyyatı Muzeyinin klassik ənənəyə riayətlə “Risalə” adlandırılmış, ədəbiyyatşünaslıq və mədəniyyətşünaslıq problemlərinin elmi araşdırmalarından ibarət məqalələr toplusu ildə iki dəfə (yaz və payız) nəşr edilir. Bu elmi araşdırmalar jurnalı məzmunu etibarlı ilə filologiya (Azərbaycan və dünya ədəbiyyatı, ədəbiyyat nəzəriyyəsi, ədəbi təhlil və tənqid, folklorşünaslıq, mətnşünaslıq) və sənətsünaslıq (muzeyşünaslıq) sahələri üzrə məqalələri əhatə edir. "Risalə" elmi araşdırmalar jurnalı filologiya və sənətsünaslıq elm sahələri üzrə Ali Attestasiya Komissiyasının tövsiyə etdiyi dövrü elmi nəşrlər siyahısındadır. 2019-cu ildə Azərbaycan Respublikası Ədliyyə Nazirliyinin "Mətbu nəşrlərin reyestri"nə daxil edilmişdir (Reyestr № 4216). Eyni zamanda, "Risalə" elmi araşdırmalar jurnalı 05 aprel 2018-ci ildən EBSCO beynəlxalq elektron məlumat bazasına daxil edilmişdir (Müqavilə № 46516).

Oxuyacaqlarınız

RİSALƏ

Elmi araşdırmalar jurnalı

№1.2025(28)

Mündəricat

KLASSİK İRS: TARİXİ VƏ NƏZƏRİ PROBLEMLƏRİ

HÜSEYNOV Rafael.

The concept of the veil in classical art and poetry and the veils of Nasimi

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.007

ABDULLAYEVA Şəhla.

Klassik fars-yəhudi ədəbiyyatının banisi Mövlana Şahin Şirazinin həyat və yaradıcılığına qısa baxış

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.010

DƏMİROVA Cəmilə.

Ərəb–Siciliya ədəbiyyatında Məhəmməd ət-Tubi izi

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.015

ƏMİRASLANOVA Aynurə.

Milli mətbəx nümunəmiz paxlava Nizami yaradıcılığında

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.021

YENİ VƏ MÜASİR DÖVRDƏ ƏDƏBİ-MƏDƏNİ PROSES

BAĞIROVA Könül.

Şəxsi arxivlərdəki nəsr əsərlərində leksik təhriflər (Cəfər Cabbarlının hekayələri əsasında)

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.025

BAĞIRZADƏ Nəcibə.

M.Ə.Rəsulzadənin ədəbiyyatla bağlı araşdırmalarında Azərbaycan davası

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.028

QƏDİROVA Afət.

Satirik jurnallar milli mədəniyyətimizin refleksiya faktı kimi

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.032

MƏMMƏDOVA Aynurə.

Müznibin qeyri-mətbu şeirləri arxiv materiallarında

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.036

MİKAYİLOV Ülvi.

İsa Muğannanın bədii nəsrində tale kodlarının təcəssümü

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.042

TARİXİ-MƏDƏNİ ABİDƏLƏRİN QORUNMASI VƏ TƏDQIQI. MUZEYŞÜNASLIQ

ABİDQIZI Göyərçin.

Azərbaycan musiqi salnaməsində üç korifey sənətkarın mədəni irsi

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.054

ALMAZOVA Pakizə.

Muzey işində Qərb təcrübəsi

doi.org/10.30546/2702-0034.2025.1.28.059

UOT 801.73

Könül BAĞIROVA

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutu

bagirova.konul@yahoo.com

ORCID ID: 0009-0004-3064-1404

ŞƏXSİ ARXIVLƏRDƏKİ NƏSR ƏSƏRLƏRİNDƏ LEKSİK TƏHRİFLƏR (CƏFƏR CABBARLININ HEKAYƏLƏRİ ƏSASINDA)

Açar sözlər: əlyazma, nəşr, müqayisə, təhrif, müdaxilə, hekayə

Keywords: manuscript, publication, comparison, distortion, intervention, story

Ключевые слова: рукопись, публикация, сравнение, искажение, вмешательство, рассказ

Giriş. XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatına A.A.Bakıxanov, M.F.Axundzadə, H.Zərdabi, N.Vəzirov, S.Ə.Şirvani, M.T.Sidqi, M.R.Fəna, Q.Şeyda, XX əsr isə C.Məmmədquluzadə, M.Ə.Sabir, F.Köçərli, Ü.Hacıbəyli, M.S.Ordubadi, S.Vurğun və digərləri kimi görkəmli şəxsiyyətlər bəxş etmişdir. Adları sadalanan şairlərin, yazıçıların həyat və yaradıcılıqları müxtəlif istiqamətlər üzrə uzun illər araşdırmaçıların tədqiqat obyektinə çevrilmişdir. Azərbaycan ədəbiyyatına zəngin yaradıcılıq nümunələri bəxş etmiş şəxsiyyətlərin ədəbi-bədii irslərinin tədqiqi zamanı elmi nailiyyətlərlə yanaşı bir sıra problemlər də araşdırılmış və həlli yolları tapılmışdır. Əlbəttə, alimlərimiz tədqiqat zamanı yaradıcı şəxslər haqqında yazılmış monoqrafiyalara, məqalələrə istinad etsələr də, araşdırmaların əsas obyektini ədəblərin şəxsi arxivləri olmuşdur. İlk qaynaqlar olan fond sənədlərinin qaldırılması elmi işlərə yeni dəyər verərək, ədəbiyyat xadimlərinin tədqiqatdan kənar qalmış sənət nümunələrinin işıqlandırılmasına yardımçı olmuşdur. Bu mənada şəxsi arxiv sənədlərinin dəyəri əvəzolunmazdır. “1950-ci il fevral ayının 2-də Azərbaycan SSR Elmlər Akademiyasının Rəyasət heyətinin akademiyanın prezidenti Yusif Məmmədəliyevin sədrliyi ilə keçirilən iclasında “Respublikada əlyazmaların vahid məxəzini yaratmaq haqqında” məsələ müzakirə edilir. Burada Elmlər Akademiyası Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun Əlyazmalar şöbəsinin müdiri Məmmədəğa Soltanov məruzə edir. Əlyazmaların vahid bir məxəzdə cəmləşdirilməsi işinə yüksək əhəmiyyət verən Rəyasət heyəti qərara alır: bütün nadir əlyazmaların və Azərbaycan elm və mədəniyyət xadimlərinin arxivlərinin elmi şəkildə işlənməsini və tədqiqini təşkil etmək məqsədilə vahid respublika mərkəzi yaradılsın” [10, s.3]. Hal-hazırda Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda mühafizə olunan əlyazma nümunələri tədqiqatçılar və alimlər üçün əvəzedilməz xəzinədir. “Xalqımız kitab sərəvətimizin müəyyən hissəsini böyük çətinliklər hesabına qoruyub saxlaya bilmişdir. Hal-hazırda bu zəngin sərəvətdən bizə gəlib çatan 12 min əlyazma kitabı Əlyazmalar İnstitutu xəzinəsində mühafizə edilir. Son illərdə aparılmış araşdırmalara görə, 10 min sayda əlyazma kitabımız da xarici ölkələrin böyük kitabxanalarında, məşhur muzeylərində və şəxsi kolleksiyalarında saxlanılır” [11, s.15]. Milli-mədəni sərəvətimiz olan əlyazma qaynaqlarının tədqiqi şair və yazarların yaradıcılığını müxtəlif aspektlərdən araşdırana yeni söz və fikir

söyləməyə rəvac vermişdir. Elmin qaranlıq səhifələrinin işıqlandırılmasını, araşdırılmayan sahələrin tədqiq olunmasını daim arzulayan şəxsiyyətlərin şəxsi fondlarının sistemli tədqiqinə həmişə ehtiyac duyulmuşdur.

Şəxsi fondlarda saxlanılan əlyazma qaynaqları janr etibarı ilə də zəngindir. Şair və yazarların yaradıcılıq nümunələrini povestlər, hekayələr, dram əsərləri, felyetonlar, memuarlar, epistolyar nümunələr, qəzəllər, qəsidələr, mənsur və mənzum hekayələr əhatə edir. Arxiv sənədləri sırasında diqqətçəkən məqamlardan biri də bir əsərin bir neçə avtoqraf əlyazma nüsxəsinin mövcudluğudur. Tədqiqatlar zamanı məlum olur ki, müəllif bir əsərin bir neçə yazı nümunəsini yaratmış, bəziləri üzərində təshih işləri apararaq sonda daha kamil nüsxəni arxivinə daxil edə bilməmişdir. Yaxud başqa müəllif əsərin yalnız tək variantını saxlaya bilməmişdir. Digər qismi isə bir neçə nüsxə üzərində müəyyən qaralama işləri aparmış, amma son variantı arxiv sənədləri sırasına daxil edə bilməmişdir. Təbii ki, ədiblərin çoxunun əlyazmaları bizə heç də bütöv halda gəlib çatmamışdır. “Xalqımızın işıqlı zəkalarının yaratdıqları mədəniyyət abidələrindən zəmanəmizədək çoxlu miqdarda əlyazma kitabları gəlib çatsa da, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, müxtəlif təbii fəlakətlər (yanğınlar, daşqınlar, zəlzələlər və s.), müharibələr, dini və siyasi fanatizm, eləcə də başqa səbəblər üzündən saysız-hesabsız əlyazma kitabları məhv edildiyindən bir sıra klassiklərin əsərlərinin, eləcə də folklor nümunələrinin ancaq bir əlyazması gəlib zəmanəmizə çatmışdır” [12, s.218]. Belə bir məqamda mətnşünas alimlərin qarşısında müəyyən öhdəliklər dayanır. Onlar nəinki Azərbaycan dilində ərəb əlifbasında yazılmış əlyazma nümunəsini müasir əlifbaya çevirməli, həm də ən son nüsxəni bu nümunələr sırasında təyin etməklə nəşrlərə daxil edə bilməlidirlər. “Mətnşünas araşdırdığı əsərin mümkün qədər daha çox əlyazma nüsxələrini əldə etməyə çalışmalıdır. Tədqiqatçı əlyazma nümunələrinin çoxluğundan qorxmamalı, mətnin bu mənbələrini diqqətlə müqayisəli şəkildə araşdırdıqdan sonra onlardan hansının daha etibarlı və mükəmməl nüsxə olduğu haqqında hökm verməlidir” [12, s.174]. Digər mənada isə mətnşünas əlyazmaların tərtibi, transfoneliterasiyası kimi xüsusiyyətlərə əsaslanaraq hər bir variantın mütaliəsindən sonra əsərin müəllif iradəsinə uyğun şəkildə nəşri üçün vahid fikrə gəlib qərar verməlidir. Professor Azadə Musabəyli bildirir ki, “Əlimizdə olan nüsxələrə tənqidi yanaşmalı, tədqiqat nəticəsində onlardan birini əsas götürməli idik. Bu, olduqca mürəkkəb məsələ idi. Belə ki, biz müqayisə nəticəsində nisbətən qüsuruz, ixtisarların, aydın oxunmayan yerlərin, yanlışlıqların başqa nüsxələrə nisbətən az olduğu nüsxəni götürə bilərik” [9, s.127]. Əlyazma nüsxələrinin bir neçə variantının mövcudluğu tədqiqatçılar üçün kamil versiyanı təyin etməkdən ötrü nə qədər mürəkkəbdirsə, bir o qədər də əsərin ətraflı məzmununun ərsəyə gətirilməsində müsbət haldır. Çünki tədqiqatçı bir əsərin iki, üç və ya dörd avtoqraf əlyazma nümunəsini qarşıya qoyur, hər sətirini digərləri ilə müqayisə edir, müəllifin təhrif etmədiyi, amma nəşrlərdən yayılmış hissələri bərpa edir və sonda vahid tam nümunəni təyin edə bilir. Bu proses mətnşünasdan səbir, iradə, əlyazmaların oxunuşunda praktik bacarıq tələb edir. Çox zaman məlum olur ki, müəyyən məqamlarda müəllifin ixtisar etdiyi bəzi hissələr də nəşrlərə daxil edilmişdir. Buradan belə bir sual yaranır ki, niyə müəlliflərin üzərindən xətt çəkərək pozduqları cümlələr kitab tərtibçiləri tərəfindən nəşrlərə daxil edilmişdir? Yaxud əksinə, əlyazmada olan hissələr nəşrlərin əlyazmalarla “sərbəst rəftar”ının nəticəsi olaraq nəşrlərə daxil edilməmişdir.

Ədəbiyyatşünas alimlərin elmi nailiyyətlərindən faydalanan mətnşünaslar bir sıra arxivlərin tekstoloji cəhətdən tədqiqi prosesində üzə çıxardıqları yeni faktlar və

mühüm məsələlərlə müəyyən problemləri qarşıya qoyaraq, onların araşdırılmasında bir sıra yeni müddəalar irəli sürmüşlər. Tədqiqatçı alim Abbas Hacıyevin də qeyd etdiyi kimi, əlyazma nümunələrinin dəyişdirilməsində müxtəlif faktorlar var idi. Zamanın, dövrün, ictimai-siyasi həyatın tələbləri də bu amilləri şərtləndirən əsas məsələlərdən idi: “Əsərin erkən və dəqiq variantını aşkarlayarkən senzuranın və mürtəcə nəşirlərin də rolunu nəzərə almaq lazımdır. Onlar bədii yaradıcılığa sərt yanaşmış, bəzən əsərlərində siyasi düşüncə və dünyagörüşlərinə uyğun dəyişiklik aparmışlar. Katkov Turgenevin “Atalar və oğullar” romanını “Russkiy vestnik”də çap etdirmiş və mətnə özünün mürtəcə görüşlərini aşlamışdır. Mətnşünaslığın spesifik xüsusiyyətlərini bilmədən bunları, nüsxə fərqlərini müəyyənləşdirmək, yersiz əlavələri atmaq, ixtisarlara bərpa etmək, əsəri ilk vəziyyətinə qaytarmaq mümkün deyildir. Belə çətin prosesdə tarix üslubi, eyni zamanda, fonetik, leksik və qrammatik dərk və duyumda önəmli rol oynayır” [8, s.18]. Lakin bir faktı da qeyd etmək lazımdır ki, müəyyən dövrlərdə nəşr edilən əsərlərin təhrif və ixtisarlara senzuranın kobud qaydaları ilə əlaqələndirərkən də, müasir dövrümüzdə əsərlərin eyni yanlışlıqlarla çap edilməsini heç bir çətinliklə əlaqələndirmək olmur. Nəşirlər əsasən əsərin ilk nəşr variantına müraciət edərək dəfələrlə eyni qüsurlarla təkrar nəşrlərə cəlb edərək, orijinal əlyazma nümunəsini diqqətdən kənar saxlayırlar. Həmçinin, tədqiqatlar zamanı müəyyən edilmişdir ki, əlyazma nümunələrinin tekstoloji tədqiqində nəsr və nəzm əsərləri olaraq müxtəlif yanaşmalar vardır. Professor Məmməd Adilov haqlı olaraq qeyd edir ki, “Müqayisə edilsə, nəslə yazılmış əsərlərin köçürülməsində buraxılmış katib səhvlərinin nəzmlə yazılmış mətnlərdən daha az olduğunu müəyyən etmək mümkündür. Nəsr əsərlərində buraxılmış katib xətalrı daha çox mətnin ayrı-ayrı parçalarının ixtisar edilməsi ilə, həmçinin, orfoqrafik interpolyasiyalarla və variantlarla bağlı olduğu halda, nəzm əsərlərində yol verilmiş belə xətalrı daha çox mətni köçürənin fərdi “yaradıcılığı”, bəzən hətta özbaşınalığı ilə izah etmək olar” [1, s.136-137].

C.Cabbarlının AMEA Məhəmməd Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan zəngin arxivinə dram əsərləri, senariləri, hekayə və librettoları, şeirləri, məqalə və çıxışları, tərcümə və qeydləri, eləcə də həm özünün, həm digərlərinin ona ünvanladığı məktubları, şəxsiyyətinə dair sənədləri, çap materialları və s. daxil edilmişdir. Məqalədə yazıçının hekayələrinin avtoqraf əlyazmaları üzərində müşahidə edilən leksik təhriflər sadalanacaqdır.

“Aslan və Fərhad” hekayəsi. C.Cabbarlının Azərbaycan ədəbiyyatına, mədəniyyət və incəsənətinə bəxş etdiyi yaradıcılıq nümunələri sırasında əsas mövzusu qadın azadlığı, qadın cəhaləti, onların maariflənməsi problemləri və çarəsizliklərini ehtiva edən hekayələri dayanır. Ədibin ən məşhur hekayələrindən olan “Aslan və Fərhad” hekayəsində yazıçının təhlilləri, hadisələrə münasibəti oxucunun əsərə marağını artıraraq onu daha oxunaqlı edir. “Bu hekayə C.Cabbarlının ilk əsərlərindəndir. M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan əlyazma nüsxəsində (Arxiv-20, Q-25 (750)) hekayənin yazılma tarixini göstərən “15 iyul 1916” qeydləri var. İlk dəfə “Vətən uğrunda” jurnalının 1944-cü il 1-ci nömrəsində çap edilmişdir” [7, s.321]. M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda əsərin Azərbaycan dilində ərəb əlifbasında yazılmış yalnız bir avtoqraf nümunəsi vardır. C.Cabbarlı hekayədə qadın obrazlarını ustalıqla tərənnüm edə bilmişdir. Əsərin müxtəlif dövrlərdə dərc edilmiş variantları ilə avtoqraf əlyazması arasında nüsxə fərqlilikləri mövcuddur. Məlumdur ki, hekayə C.Cabbarlının sağlığında nəşr edilməmiş, yalnız vəfatından illər sonra oxucuların

ixtiyarına verilmişdir. Ümumilikdə hər hansı bir şair və yazıçının yaradıcılığına nəzər yetirdikdə məlum olur ki, onların sağlığında dərc edilmiş əsərlərində avtoqraf əlyazma nümunələri ilə fərqliliklər çox azdır və yaxud tamamilə yoxdur. “Aslan və Fərhad” hekayəsinin tədqiqi zamanı bir sıra yanlışlıqlar müşahidə edilmişdir. Bu mənada nüsxə fərqləri şərti olaraq müxtəlif yarımbaşlıqlarda sadalanmışdır. *Şəkilçi və bağlayıcı uyğunsuzluqları*: “Birmərtəbə evdə” [2, s.1] – “birmərtəbəli evdə” [6, s.52]; “yaşayırdılar” [2, s.1] – “yaşayırdı” [6, s.52]; “təsəlli versin” [2, s.5] – “təsəlli verəydi” [6, s.53]; “sakit edə bilsin” [2, s.5] – “sakit edəydi” [6, s.53]; “fəqət” [2, s.31] – “yənə” [6, s.63]; “səcdə edərdiniz” [2, s.33] – “səcdə edərdik” [6, s.65]. Əlyazma nüsxələrinin transfoneliterasiyası zamanı məlum olur ki, “təsadüfi səhvlərdən başqa katiblərin düzgün oxumadığı hallar da vardır” [9, s.147]. Bu qəbildən olan yanlışlıqlara hər bir dövr avtoqraf əlyazma nümunələrində rast gəlinir. Əlbəttə, bəzən bu səhvlər yalnız orfoqrafik xətalara məhdudlaşmır, bəzən ərəb əlifbasında yazılmış sözün görünüş cəhətinə bənzər, mənə baxımından fərqli olan ifadə ilə əvəzlənməsi baş verir ki, bu da artıq yanlış oxunuşla nəticələnir. C.Cabbarlının mənsur əsərləri də belə qüsurlardan xali deyildir. *Səhv oxunuşları*: “O biri isə” [2, s.1] – “o birisi” [6, s.52]; “mütəəssif” [2, s.1] – “mütəəssir” [6, s.52]; “dayanıb” [2, s.1] – “durub” [6, s.53]; “sərənqun” [2, s.9] – “sərniqun” [6, s.55].

Naşir müdaxiləsi və ya cümlə uyğunsuzluqları: “Qardaşlardan biri 16 yaşında Fərhad, o biri isə 26 yaşında Aslan, bacıları isə 15 yaşında Züleyxa adında idi” [2, s.1] – “Qardaşlardan biri 16 yaşında Fərhad, o birisi 26 yaşında Aslan idi. Bacıları isə on beş yaşında Züleyxa adında bir qız idi” [6, s.52]; “Axirən onu həyatdan dəstbərdar olub ya intiharə, ya qeyri bir tövr ilə həyatın əzablarından qurtarıb qara topraqlar altına girməyə məcbur etdi” [2, s.1] – “Axırda onu ya intihara, ya qeyri bir tövrlə canını həyatın əzablarından qurtarıb qara torpaq altına girməyə məcbur etdi” [6, s.52]; “Zəhmət çəkib məşəqqət ilə” [2, s.1] – “Zəhmət və məşəqqətlə” [6, s.52]; “Qışın soyuq və məşəqqətli bir gecəsi heç tərəfdən bir işıq və zihəyat səsi eşidilmir” [2, s.1] – “Qışın soyuq və məşəqqətli gecəsi idi. Nə bir işıq görünür, nə də bir zihəyat səsi eşidilirdi” [6, s.53]; “Hava daha da kəskinləşir, külək daha da gücləşib onsuz da sınıq olan qapını bilmürrə sındırmağa səy edər kimi çırpınır, yavaş-yavaş lampanın ziyası azalıb sarımtıl və qəmgin bir rəng alır” [2, s.5] – “Hava daha da sərtləşir, külək daha da gücləşirdi, onsuz da sınıq olan qapını tamamilə sındırmağa səy edir kimi çırpınırdı. Lampanın ziyası yavaş-yavaş sarımtıl bir rəng alırdı” [6, s.53]; “Zəif və saramtil işıq çocuqların solğun simasını daha da qəmginləşdirir” [2, s.5] – “Bu işıq uşaqların solğun üzünü daha da qəmginləşdirirdi” [6, s.53]; “Biçarə uşaqlar hərdəm bir-birinin üzünə baxıb ürəkyandırıcı həzin səslə ağlamağa başlayırlar” [2, s.5] – “Uşaqlar ürəkyandırıcı bir səslə ağlayır” [6, s.53]; “Biçarə ana bir də axırıncı dəfə balalarını öpüb yaş ilə ləbaləb olan gözlərini yumdu” [2, s.5] – “Ana bir də balalarını öpüb yaşla dolu gözlərini yumdu” [6, s.53]; “Bir-iki gündə Aslan bu uşaqların dolanacağına axır yıgdıqlarını xərclədi. Budur, pul qurtarıb. Aslan uşaq olduğu üçün ayda beş manatdan artıq ona heç kəs vermək istəməyir. Aslan da utancaq və həyalı uşaq olduğundan bir kəsə öz fəlakətlərindən deməyə utanır” [2, s.7] – “Bütün gün küçələri gəzdi ki, özünə bir iş tapsın, mümkün olmadı. Son qəpiklərini də xərcləyib qurtardı. Nökər durmaq istədi, uşaq olduğu üçün heç kəs ona beş manatdan artıq vermədi. Utandığından da heç kəsə dərdini açıb deyə bilmirdi” [6, s.54]; “Ayazlı qış gecəsi bunların mənzilində lampa yanmayıb, bayıra olan pəncərədən ayın şəfəqi daxmanın içinə düşür. Uşaqların tutqun və saramtil rənglərini daha da həzin, daha da dilxəraş bir hala salır” [2, s.8] – “Ayazlı

qış gecəsi idi. Daxmada çıraq yanmayırdı. Ayın solğun işığı pəncərədən uşaqların tutqun üzünü daha da kədərləndirirdi” [6, s.54-55]; “Onların qəmgin gözlərinə otağın içində əksəndaz olan sayeyi-küdurət və kədərdən başqa bir şey çarpmayı” [2, s.8] – “Onun qəmgin gözlərində sayeyi-küdurət və kədərdən başqa heç bir şey görünmürdü” [6, s.55]; “Təbiət səyyadının dami-hələkətinə anadan olan gündən düşüb” [2, s.9] – “Anadan olan gündən təbiət səyyadının sənginə düşür” [6, s.55]; “Hər yerə gedirdisə, hər kimə çatırdısa, Fərhadı tərifləyirdi” [2, s.19] – “Hara getsə, kimi görsə, Fərhadı tərifləyirdi” [6, s.59]; “Fərhad isə bir qədərdən sonra dübarə Kiyevə yola düşüb getdi” [2, s.26] – “Fərhadın getmək vaxtı idi” [6, s.62]; “O biçarəni də zəhmətdən xilas edək” [2, s.26] – “O biçarənin də zəhməti ağırdır” [6, s.62]; “Qonşulardan bir qədər adamlar gəldilər” [2, s.29] – “Qonşulardan da gələn oldu” [6, s.63]; “Gün-gündən sevimli bir qiyafət alır” [2, s.34] – “Gün-gündən gözəlləşirdi” [6, s.65]; “Fərhad dəxi nə qədər məşhud isə, Gülzara heç fikir verməzdi” [2, s.35] – “Fərhad da Gülzara heç fikir verməzdi” [6, s.65]; “Bu aralıq biçarə Züleyxa dəxi Əsgərin zülmünə dözə bilməyib öz qardaşının evinə gəldi” [2, s.42] – “Bu aralıq biçarə Züleyxa evinə gəldi” [6, s.69].

Cümlə və ya ifadə uyğunsuzluqları bölməsini nəzərdən keçirdikdə məlum olur ki, nəşir müdaxilələri çox vaxt cümlənin məzmununa xələl gətirməsə də, oxuculara orijinal tam mətn olduğu kimi çatdırılmamışdır.

Əlyazmadan ixtisar olunmuş sözlər: “Mütəəssif və nagüvar” [2, s.1] – “Mütəəssif” [6, s.52]; “Köçüb həmin şəhərə” [2, s.1] – “Köçüb şəhərə” [6, s.52]; “Biixtiyar canından artıq” [2, s.1] – “Canından artıq” [6, s.53]; “Biçarə ana” [2, s.6] – “Ana” [6, s.53]; “Kəməli-məhəbbətlə” [2, s.10] – “Məhəbbətlə” [6, s.55]; “Həyata bir kəlmə tam mənası ilə” [2, s.10] – “Həyata bircə kəlmə ilə” [6, s.55]; “Üstlərini bərk-bərk örtüb fikrə qər qaraq bayıra çıxır” [2, s.11] – “Üstlərini bərk örtüdü bayıra çıxdı” [6, s.56].

Əlyazmaya əlavələr: “İnsanlar” [2, s.1] – “İnsanlar arasında” [6, s.52]; “Sənə tapşırıram” [2, s.5] – “Sənə tapşırıb gedirəm” [6, s.54]; “Axırıncı ümid” [2, s.6] – “Axırıncı ümid o idi” [6, s.54].

İfadə təhrifləri: “İnsan olur ki,” [2, s.1] – “İnsan tapılar ki” [6, s.52]; “Bir işıq görünür” [2, s.1] – “Bir işıq gəlirdi” [6, s.53]; “Taqəti yoxdur” [2, s.5] – “Taqəti yetmirdi” [6, s.53]; “Taqətdən düşür” [2, s.5] – “Taqəti yetmirdi” [6, s.53]; “Çalışqan həlim bir şəxs idi” [2, s.6] – “Çalışqan bir uşaq idi” [6, s.54]; “Ağlamağa şüru edir” [2, s.7] – “Ağlamağa başladı” [6, s.54]; “Məlul gözləri ilə ətrafı süzür” [2, s.8] – “Məlul-məlul ətrafını süzürdü” [6, s.55]; “Sizə kömək edirəm” [2, s.11] – “Sənə kömək edirəm” [6, s.56]; “Çoxdan zəncirlənmişdi” [2, s.14] – “Çoxdan vurulmuşdu” [6, s.57]; “Hər nəhv ilə” [2, s.14] – “Hər tövrlə” [6, s.57]; “Evindən qovdu” [2, s.15] – “Evindən çıxardı” [6, s.58]; “İndi isə bir qəpiyə də gümanı gəlmirdi” [2, s.21] – “İndi isə bir qəpiyi də yox idi” [6, s.60]; “Səbr edir” [2, s.26] – “Zülmə dözüdü” [6, s.62]; “Vaqonun gəlməyinə” [2, s.28] – “Qatarın gəlməsinə” [6, s.62]; “Hamısı şadlanırlar” [2, s.29] – “Hamısı sevinirdi” [6, s.63]; “Sakit yay gecəsi” [2, s.35] – “Gözəl yay gecəsi” [6, s.65]; “Huşdan ayrılıb yerə yıxıldı” [2, s.46] – “Bişub olub yerə yıxıldı” [6, s.70]. Əsərlərdə ifadə fərqlilikləri haqqında qeyd etmək lazımdır ki, müdaxilələr çox vaxt heç bir mənə dəyişikliyinə səbəb olmasa da, bəzən də tamamilə təzadlı fikirlərin yaranmasına təkan vermişdir. Nümunə olaraq nəşrlərdən kənar qalmış “Bir kəlmə bütün təbiət, xilqət və həyat bir qanunsuzluqdan, ədalətsizlikdən və xəyanətdən ibarətdir” [2, s.1]–[6, s.52] cümləsini göstərmək olar. Əsərin nəşr variantlarında məhz bu cümlənin ixtisarı mənə pozuntusuna, fikir dağınıqlığına səbəb olmuşdur. Belə ki,

yazıçı bu ifadələrdən sonra söylədiklərinin həqiqət olduğunu, reallığı oxucularına çatdırmağa çalışır.

Nəşrlərdən kənar qalan hissələr: “Gedirəm, amma sizdən intizar...” [2, s.5]–[6, s.53]; “5-6 yaşında uşaq qışın şiddətli günləri” [2, s.6]–[6, s. 54]; “Biçarə Aslan bir gün küçələrdə gəzib özünə bir iş tapa bilmədi ki, onunla özündən başqa iki nəfər pasibansız qardaşlarını da dolandırсын. Əvvəlki ağası da vəhşi bir şəxs olduğu üçün və ondan əlavə, Aslana cümlətəni ayda 3 manat məvacib verdiyi üçün Aslan oradan çıxdı. Zira bilirdi ki, bu zərrə məvaciblə heç bir şey eyləmək olmaz” [2, s.6-7]–[6, s.54]; “Hərdəm də bulud keçib dübarə yenə daxmaya dolur” [2, s.8]–[6, s.55]; “Amma Hacı həmişə Aslanı sevirdi, lakin qəzanın gərdeşində vəfamı var?” [2, s.15]–[6, s.58]; “Fərhad qardaşının halını nəzərə tutmayıb bu daşürəkli insan tez evə gəldi” [2, s.19]–[6, s.58]; “Biçarə Aslan dörd yanə nəzər saldı, heç bir şeyə gümanı gəlmədi” [2, s.22]–[6, s.60]; “Qardaş ilə bacı görüşdülər” [2, s.26]–[6, s.62]; “Beş-altı gün bacı-qardaş nə gecə, nə gündüz yata bilmədilər” [2, s.27]–[7, s.207]; “Aslangil kimi bir külfətdən bir mühəndis çıxması hamısını təəccübləndirirdi” [2, s.29]–[6, s.63]; “Amma yenə həman keçən günlər yadına düşüb dinməyə mane olurdu” [2, s.33]–[6, s.64]; “Gülzar ipək bir köynək geyinmiş və bütün əndamı dövrü nazik ipək kömləyin arasından görünür” [2, s.36]–[6, s.66]; “Amma biçarə Aslan burada səhv və bəlkə xəta etmiş” [2, s.41]–[6, s.68]; “Gülzar bilmürrə saralmış fikir edirdi ki, hara getsin” [2, s.46]–[6, s.68].

İfadələrin yerdəyişməsi: “Bərəks hamısını intizar dünyadan köçürməyə səy edir” [2, s.1] – “Bərəks hamısını dünyadan intizar köçürməyə səy edir” [7, s.199; 6, s.53]; “Fərhadın yanına Əsgər dəxi gəldi” [2, s.29]–[7, s.208; 6, s.63]; “Əsgər də Fərhadın yanına gəldi” [7, s.208; 6, s.63]; “Üç gün Aslan bayıra çıxmadı” [2, s.32] – “Aslan üç gün bayıra çıxmadı” [7, s.209; 6, s.64]; “Fədakarlığı ölən vəqt ancaq düşünüb” [2, s.34] – “Fədakarlığı ancaq ölən vaxt düşünər” [7, s.210; 6, s.65]. Nəsr nüsxələrində yuxarıda sadalanan ifadələrin yerinin əvəzlənməsi cümlə quruluşlarının bərpası zəminində güman edilsə də, orijinal nüsxəyə müdaxiləni də inkar etmək olmur. Zənnimizcə, belə yanaşmaları kitabların “Şərhələr və qeydlər” bölümündə yerləşdirmək olardı.

“Mənsur və Sitarə” hekayəsi. C.Cabbarlının “Mənsur və Sitarə” adlı hekayəsi onun oxunaqlı əsərləri sırasındadır. “Bu hekayəni Cabbarlı təxminən 1916-cı ildə yazmışdır. Hekayənin əlyazması Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutundadır. İlk dəfə “Vətən uğrunda” jurnalının 1944-cü il 7-8-ci nömrəsində çap edilmişdir” [5, s.562]. AMEA M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda əsərin Azərbaycan dilində ərəb əlifbasında avtoqraf əlyazması saxlanılır. Cəfər Cabbarlının nəzm əsərlərinə edilən müdaxilələr, təhriflər haqqında ədəbiyyatşünas alim A.Rüstəmli yazır ki, “Şairin “Boranlı qış gecəsi” mənzuməsi isə Cəfər Cabbarzadə imzası ilə “Qardaş köməyi” məcmuəsinin 1917-ci il may tarixli sayında çap olunmuş, müasir əlifbaya transliterasiya edilərkən üzərində lüzumsuz “müasirləşdirmə” əməliyyatı aparılmış, *çocuq – uşaq, şimdi – indi, əvət – baxın, pək – çox* sözləri ilə əvəzlənmiş, hətta bəzi misralarda *sürülən – sözünü, soluq – soyuq, onun – bitib, bu-bir – birər, piri – pəriyi* kimi oxunmuşdur. Üslubi mahiyyət daşıyan, eləcə də orfoqrafik xarakterli qüsurlar ədibin əksər əsərlərində müşahidə olunmaqdadır” [5, s.9-10]. Bu fikirlərdən sonra qeyd etməliyik ki, bu kimi təhriflər yazıçının mənsur əsərlərinə də şamil edilməkdədir. “Mənsur və Sitarə” hekayəsi də ilk dəfə yazıçının vəfatından illər sonra dərc edilmişdir. Zaman ötdükcə C.Cabbarlı yaradıcılığına olan rəğbət və ehtiram hissi nəşirləri onun yaradıcılıq nümunələrini dəfələrlə nəşrlərə cəlb etməyə sövq etmişdir. Yazıçının

Əlyazmalar İnstitutunda saxlanılan şəxsi arxivindən əldə edilmiş avtoqraf əlyazma nüsxəsi ilə müxtəlif illərdə dərc edilmiş kitablar üzərində müqayisəli təhlillər aparılmışdır. Bu zaman ilk və son illərdə dərc edilmiş kitablara üstünlük verilmişdir. Yazıçının 2005-ci ildə işıq üzü görən əsərlərindən ibarət cildlikləri 1969-cu ilin nəşri əsasında təkrar hazırlandığına görə, tekstoloji tədqiqata 1979-cu il nəşrini də daxil etməyi lazım bildik. Amma aparılan müşahidələr bir daha sübut etdi ki, əksər nəşrlər bir-birinin eynidir. Ehtimal ki, ilk nəşrə istinad edən tədqiqatçılar onun ən mükəmməl variant olduğunu qəbul etmişlər.

Söz təhrifləri: “fəqət” [3, s.1] – “lakin” [6, s.80]; “qayət” [3, s.1] – “çox” [6, s.80]; “səhər-səhər” [3, s.1] – “hər səhər” [6, s.80]; “məməsinin” [3, s.3] – “döşünün” [6, s.80]; “Sitarə dəxi oxuyurdu” [3, s.7] – “Sitarə də oxuyurdu” [6, s.82]; “bağın içinə çıxıb” [3, s.7] – “bağın içinə girib” [6, s.82]; “evet” [3, s.9] – “amma” [6, s.82]; “əcəba” [3, s.9] – “bəs” [6, s.82]; “fəqət” [3, s.13] – “amma” [6, s.83].

Cümlə və ya ifadə uyğunsuzluqları: “Bağ tamam şəhərin bağlarından gözəl idi” [3, s.1] – “Bağ şəhərin bütün başqa bağlarından gözəl idi” [6, s.80]; “Fəqət Sitarə dəxi Mənsuru çox sevirdi” [3, s.8] – “Sitarə də Mənsuru çox sevirdi” [6, s.82]. *Şəkilçi ixtisarları:* “Gülürdülər” [3, s.2] – “Gülürdü” [6, s.80]; “Yaşayırdılar” [3, s.6] – “Yaşayırdı” [6, s.82]. “Qalmış idi” [3, s.7] – “Qalmışdı” [6, s.82].

Nəşrə əlavə: “abad binaları viran, viran” [3, s.5] – “abad binaları viran, lakin viran” [6, s.81]. *Nəşrdən ixtisar edilən sözlər və cümlələr:* “əmisə oğlu idi” [3, s.6] – “əmisə oğlu” [6, s.82]; “Əcəba səndə xanımlara məxsus nazik, mərhəmətli ürək yoxmu?” [3, s.19] – [6, s.86]; “möhtərəm əfəndilər” [3, s.27] – [6, s.89]; “ey zalım dövrən” [3, s.45] – [s.232]. *Səhv oxunuşlar:* “qirimsiz” [3, s.6] – “qırmızı” [6, s.81].

“Müfəttiş” hekayəsi. C.Cabbarlının tədqiqata cəlb edilən növbəti kiçikhəcmli hekayəsi “Müfəttiş”dir. M.Füzuli adına Əlyazmalar İnstitutunda mühafizə olunan (Arxiv-20, Q-30 (900)) bu əsər natamam hekayədir. Əlyazmada yazılma tarixi göstərilməsə də, 1920-ci illərin əvvəllərində yazıldığı güman edilir [7, s.322]. *Yanlış oxunuşlar:* “dəmindən bəri” [4, s.1] – “dünəndən bəri” [6, s.96]; “həyat coşqunluğundan” [4, s.1] – “həyat çovğunundan” [6, s.96] və s.

Söz təhrifləri: “bir saniyə” [4, s.1] – “bir dəqiqə” [6, s.96]; “əvət bədbəxtlik” [4, s.1] – “bəli bədbəxtlik” [6, s.97]; “yapmaq istəmişdi” [4, s.3] – “etmək istədi” [6, s.97]; “öylə baxmazdı” [4, s.4] – “belə baxmazdı” [6, s.99] və s.

Şəkilçi ixtisarları: “təqib edirdilər” [4, s.2] – “təqib edirdi” [6, s.97]; “oxşayırdılar” [4, s.3] – “oxşayırdı” [6, s.97] və s.

Cümlə uyğunsuzluqları: “bacısı atasının üstünə ağlayaraq yıxılınca” [4, s.3] – “bacısı ağlayaraq atasının üstünə yıxılınca” [6, s.98]; “bu aralıq Lənkərandan Həmidin yanına ixtiyar bir qadın gəlmiş Lənkəran komissarından şikayət etdi” [4, s.10] – “Bu aralıq Lənkərandan Həmidin yanına ixtiyar bir qadın gəlib... [6, s.102]. Sonuncu cümlə ilə bağlı qeyd etmək lazımdır ki, müxtəlif illərdə nəşr edilmiş kitablarda fikir naqis bitir və hekayə nöqtələrlə sonlanır. Amma avtoqraf əlyazmada cümlə müəyyən fikir dağınıqlığı ilə olsa da, tamamlanmış haldadır.

Nəticə. Cəfər Cabbarlı arxivində aparılan araşdırmalar sübut edir ki, bir sıra müasirlərinin fondları kimi, bu zəngin arxivin də yenidən tədqiq edilməyə ehtiyacı vardır. Əlyazmaları vərəqlədikcə məlum olur ki, “ərəb əlifbasının çətinlikləri nəticəsində meydana çıxan bu qəbildən olan fikir ayrılıqlarının imkan daxilində aradan qaldırılması və onların daha dəqiq oxunması üçün həmin abidələrin qrafik-orfoqrafik

xüsusiyyətlərinin araşdırılması olduqca zəruridir. Orta əsr katib və xəttatları köçürdükləri əsərlərin mətnlərinə yuxarıda göstərilən müxtəlif amilləri əldə rəhbər tutaraq klassiklərin əsərlərinə ayrı-ayrı xarakterli təhriflər daxil etdikləri kimi, abidələrin qrafik-orfoqrafik xüsusiyyətlərini də öz dövrlərinin imla qaydalarına tabe etmişlər” [12, s.192]. Bu kimi ziddiyyətli fikirlər XIX-XX əsrlər müəlliflərinin də yaradıcılığında təzahür etməkdədir. Əlyazmalarla tanışlıq zamanı məlum olur ki, XX əsrin əvvəllərində yazıb-yaratmış klassiklərimizin əsərlərinin dil və üslub xüsusiyyətləri, ifadələrin imla fərqliliyi çox zaman müasir dil normaları çərçivəsində dəyişdirilmişdir. Halbuki orijinal nüsxənin oxuculara toxunulmadan təqdim edilməsi hər bir dövrün özünəxas dil-üslub qaydalarını tədqiq etməkdə əsas vasitələrdəndir. “Əlyazma abidələrinin imlasının öyrənilməsi dil tarixi üçün çox əhəmiyyətlidir. Çünki müxtəlif yüzilliklərdə köçürülmüş əlyazmaların imlası bu və ya digər dərəcədə müəllifin öz dilindən fərqli olsa da, o dövrün dil və imla xüsusiyyətlərini öyrənmək üçün faktik material verir” [12, s.192].

Göstərilən təhrif, əlavə, ixtisar, yanlış oxunuşlardan sonra qeyd etmək lazımdır ki, mətnşünas alimlərin zəhməti əvəz edilməzdir. Onların gərgin əməyi, səbri, səyi nəticəsində bu gün müasir oxucular dahi söz ustadlarının zamanın tələbinə uyğun yazılmış əski ərəb əlifbasındakı əlyazmalarını rahatlıqla mütaliə edib, yaradıcılıq nümunələrindən bəhrələnmə bilirlər. Hər bir çətin işin sonunda müəyyən qüsurların olması da mümkündür. “Orta əsr ədəbiyyat, tarix, nücum, təbabət və sairəyə aid abidələrin nəsillərdən-nəsillərə keçərək günlərimizə gəlib çatmasında katib və xəttatların rolu misilsizdir. Bu fədakar insanlar bəşəriyyətə əsrlərin arxasından dünənin əvəzsiz incilərini təqdim etmək kimi müqəddəs bir iş görmüşlər. Belə xeyirxahlıqla məşğul ikən təsadüflər – düzgün oxumamaq, yadda saxlamaq, daxili imla, assimilyasiya, dissimilyasiya, ümumi yazı səhvləri və sairədən irəli gələn qüsurların olması da mümkündür” [9, s.145]. Dramaturq, şair və nasir Cəfər Cabbarlının dram əsərlərinin avtoqraf əlyazmaları “Aydın”, “Ədirmə fəthi”, “Vəfalı Səriyyə, yaxud yaş içində gülüş”, “Nəsrəddin şah”, “Od gəlini”, “Solğun çiçəklər”, “Oqtay Eloğlu”, “Sevil”, “Dönüş”, “1905-ci ildə”, “Almaz”, “Yaşar”, “Ulduz”, “İncə” və digərləri bir və ya bir neçə nüsxə olmaqla şəxsi arxivində mühafizə edilir və sadalanan əsərlər üzərində hal-hazırda müqayisəli tekstoloji tədqiqatlar aparılır. Ümid edirik ki, Cəfər Cabbarlı və digər klassiklərin əlyazma nüsxələrinin yenidən tədqiqi gələcəkdə onların yaradıcılıq nümunələrinin daha mükəmməl nəşrində faydalı olacaqdır.

Əlaqə

E-mail: bagirova.konul@yahoo.com

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT:

1. Adilov, M. Azərbaycan paleoqrafiyası. Bakı: “Elm”, 2010, 224 s.
2. Cabbarlı, C. Aslan və Fərhad. – AMEA ƏYİ, f.16, s.v.59
3. Cabbarlı, C. Mənsur və Sitarə. – AMEA ƏYİ, f.16, s.v.62
4. Cabbarlı, C. Müfəttiş. – AMEA ƏYİ, f.16, s.v.64
5. Cabbarlı, C. Seçilmiş əsərləri. Tərtib edən Asif Rüstəmli. Bakı: “Çaşıoğlu”, 2004, 568 s.
6. Cabbarlı, C. Ey dan ulduzu (Şeirlər, hekayələr və pyeslər). Tərtib edən Aydın Cabbarlı. Bakı: “Yazıçı”, 1979, 638 s.
7. Cabbarlı, C. Əsərləri. 4 cild. I cild. Tərtib edən Asif Rüstəmli. Bakı: “Şərq-Qərb”, 2005, 328 s.

8. Hacıyev, A. Ədəbiyyat nəzəriyyəsi. Bakı: "Mütərcim", 1996, 376 s.
9. Musayeva, A. Dədə Ömər Rövşəni əlyazmaları üzərində araşdırmalar (2 cildə). I cild (1. Filoloji-tekstoloji tədqiqat. 2. Transfonoliterasiya). Bakı: "Nurlan", 2003, 475 s.
10. Məmmədova, M. Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev arxivinin izahlı təsviri. Bakı: "Elm və təhsil", 2012, 120 s.
11. Məmmədbağiroğlu, Ə. XVII əsr Azərbaycan əlyazma kitabı (paleoqrafiya və mətnşünaslıq məsələləri). Bakı: "Elm və təhsil", 2018, 204 s.
12. Şərifli, K. Mətnşünaslığın nəzəri əsasları. Bakı, "Nurlan", 2011, 366 s.

Məqaləyə istinad: Könül Bağirova. Şəxsi arxivlərdəki nəsr əsərlərində leksik təhriflər (Cəfər Cabbarlının hekayələri əsasında). Nömrə 1 (28), 2025. səh.51-60.
DOI.10.30546/2702-0034.2025.1.28.025

Konul BAGIROVA

LEXICAL DISTORTIONS IN PROSE WORKS IN PERSONAL ARCHIVES (BASED ON THE STORIES OF JAFAR JABBARLI)

S u m m a r y

In the article, several stories of Jafar Jabbarli, a great master of words, who had special services in the development of our artistic and philosophical thinking, were involved in the research. Autograph manuscript copies of the stories "Aslan and Farhad", "Mansur and Sitara", "Inspector" in the writer's personal archive kept at the Institute of Manuscripts named after ANAS Muhammad Fuzuli were re-read, and a number of inconsistencies, distortions, reductions and additions were revealed during the comparative research. Textological research was conducted on the basis of comparison of manuscripts and books published in different years. The obtained savings are grouped under relevant sections. The textual studies of the rich manuscript sources of Azerbaijani literature and the compilation of scientific-critical texts by textual scholars pay special attention to the creativity of the classics. In this sense, the creativity of the outstanding literary figure has been studied in different periods of time, and his works have been included in publications many times. Jafar Jabbarli's published drama works, as the creator of our dramaturgy and stage, are currently being compared with manuscript copies and studied. Unfortunately, certain inconsistencies were found when researching "Aydin", "Conquest of Edirne", "Ogtay Eloglu", "In 1905" and other dramas kept in the writer's archive. As a result of the research, it can be noted that when there are several manuscript copies of a work, each of them was read and the last version could be distinguished. We hope that the re-examination of the manuscripts of Jafar Jabbarli and other classics will be useful in the future for a more perfect publication of their works.

Кенуль БАГИРОВА

ЛЕКСИЧЕСКИЕ ИСКАЖЕНИЯ В ПРОЗИЧЕСКИХ ПРОИЗВЕДЕНИЯХ ЛИЧНЫХ АРХИВОВ (ПО РАССКАЗАМ ДЖАФАРА ДЖАББАРЛИ)

Резюме

В статье к исследованию привлечены несколько рассказов Джафара Джаббарлы – великого мастера слова, оказавшего особые заслуги в развитии нашего художественно-философского мышления. Автографические рукописные копии рассказов «Аслан и Фархад», «Мансур и Ситара», «Ревизор» из личного архива писателя, хранящегося в Институте рукописей НАНА Мухаммада Физули, были перечитаны, и в ходе сравнительного исследования выявлен ряд несоответствий, искажений, сокращений и дополнений. Текстологическое исследование проводилось на основе сравнения рукописей и книг, изданных в разные годы. Полученная экономия сгруппирована по соответствующим разделам. Текстологические исследования рукописных источников азербайджанской литературы, составление учеными-текстологами научно-критических текстов уделяют особое внимание творчеству классиков. В этом смысле творчество выдающегося литератора изучалось в разные периоды времени, а его произведения неоднократно включались в публикации. Изданные драматические произведения Джафара Джаббарлы, как создателя нашей драматургии и сцены, в настоящее время сравниваются с рукописными копиями и изучаются. К сожалению, при исследовании «Айдына», «Покорения Эдирне», «Огтая Елоглу», «В 1905 году» и других драм, хранящихся в архиве писателя, были обнаружены определенные нестыковки. В результате исследования можно отметить, что при наличии нескольких рукописных экземпляров произведения каждый из них был прочитан и можно было отличить последний вариант. Мы надеемся, что повторное исследование рукописей Джафара Джаббарлы и других классиков будет полезно в будущем для более совершенного издания их произведений.

**RİSALƏ.
ELMİ
ARAŞDIRMALAR
JURNALI**